

ข้าวพันธุ์พื้นเมืองในกลุ่มน้ำนาทวี จังหวัดสงขลา

หลักการและเหตุผล

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของศูนย์วิจัยระบบเกษตรทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม พบว่าพื้นที่ในกลุ่มน้ำนาทวี มีพันธุ์ข้าวพื้นเมืองปลูกอยู่กระจัดกระจาย โดยเกษตรกรยังนิยมปลูกอยู่ในปัจจุบัน และพบว่ามีภัยคุกคามพันธุกรรมข้าวพื้นเมือง ในพื้นที่เหล่านี้เกิดขึ้น โดยการเปลี่ยนที่นาเป็นที่ปลูกยางพาราหรืออื่นๆ เป็นอัตราที่สูงมาก หากชุมชนไม่สามารถป้องกันรักษาพันธุ์ข้าวพื้นเมืองไว้ พันธุ์ข้าวต่างๆ เหล่านี้ก็จะหายไปไม่ช้าจะทำให้ความหลากหลายทางพันธุกรรมและความมั่นคงทางอาหารวัฒนธรรมความเป็นอยู่ทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนเปลี่ยนไป

วัตถุประสงค์

- เพื่อศึกษาวิจัยพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่มีการปลูกโดยเกษตรกรในพื้นที่กลุ่มน้ำนาทวี (เขตอำเภอจะนะ นาทวี เทพา และเมือง บางส่วน) จำแนกพันธุ์โดยการศึกษาลักษณะประจำพันธุ์ พื้นที่ปลูก สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง สภาพการปลูก การปฏิบัติดูแลรักษา ความสำคัญที่เกี่ยวกับทางเศรษฐกิจและสังคม และศักยภาพในการอนุรักษ์ของชุมชนในท้องถิ่น
- เพื่อนำผลการวิจัยเผยแพร่ให้กับชุมชน หน่วยงานรัฐ และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการวางแผนในการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมืองของชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในพื้นที่อย่างถาวรและยั่งยืน

ความสำคัญของข้าวพันธุ์พื้นเมือง

ความหลากหลายของข้าวพันธุ์พื้นเมืองไทยนับว่าเป็นความหลากหลายทางพันธุกรรม (Genetic diversity) ลักษณะดีบางอย่างในข้าวพันธุ์พื้นเมือง เช่น ความต้านทานต่อโรคและแมลงศัตรูพืช คุณภาพเมล็ดและความทนทานต่อสภาพสิ่งแวดล้อม เป็นต้น เป็นฐานพันธุกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการปรับปรุงพันธุ์ข้าวให้ได้พันธุ์ดีในอนาคตถ้าพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่มีคุณภาพดีหรือทนต่อสภาพแวดล้อมดีได้สูญพันธุ์ไปก็จะเป็นการสูญเสียพันธุกรรมที่มีคุณภาพดีตรงตามความต้องการของตลาดต่อไปได้

กลุ่มน้ำนาทวี ครอบคลุมพื้นที่ อ.จะนะ อ.เมือง อ.เทพา อ.นาหม่อม อ.หาดใหญ่ อ.สะเดา และ อ.สะบ้าย้อย มีพื้นที่ทั้งหมด 981,289.13 ไร่ จากการสำรวจในปี 2546 มีพื้นที่นาทั้งหมด 295,506.42 ไร่ เป็นพื้นที่ปลูกข้าว 157,112.58 ไร่ และพื้นที่นาร้าง 138,393.84 ไร่ ต่อมาสำรวจอีกครั้งในปี 2550 พบว่าพื้นที่ปลูกข้าวเหลือเพียง 141,026.99 ไร่

คณะผู้วิจัยทำการสำรวจพันธุ์ข้าวพื้นเมืองในพื้นที่กลุ่มน้ำนาทวีใน 16 ตำบล จาก 3 อำเภอ ดังนี้
อำเภอจะนะ 12 ตำบล ได้แก่ คลองเปี้ยะ จะโหมง ชุนตัดหวาย บ้านนา คู แคน ป่าชิง ท่าหม่อไทร สะพานไม้แก่น น้ำขาว ต่ลิ่งชัน และนาหว้า **อำเภอเมือง** 2 ตำบล ได้แก่ เกาะแก้ว และทุ่งหวัง **อำเภอนาทวี** 2 ตำบล ได้แก่ ฉาง และนาหมอศรี พบข้าวพื้นเมืองทั้งหมด 39 พันธุ์ เป็นข้าวเจ้า 36 พันธุ์ ข้าวเหนียว 3 พันธุ์

ข้าวพันธุ์เบา 17 พันธุ์

1. ลูกปลา	8. ช่อนาง	14. คอย
2. ข้าวหอม	9. บัวขาวหรือเบาขาว
หรือจำปา	15. นางพิมพ์
3. หอมจัน		16. มายอ
4. น้ำค้าง	10. นาคอ	17. ดอกพะยอม
5. ช่อสูงหรือข้าวขาว	11. วันเพ็ญ	
6. รวงรี	12. ลูกดำ	
7. ช่อถั่ว	13. ลูกจีน	

ข้าวพันธุ์ปานกลาง-หนัก 19 พันธุ์

1. เข็มทอง	8. ช่อน้ำ	15. ยอดม่วง
2. เล็บนก	9. หมออรุณ	16. ไช้เม็ด
3. ดอกพร้าวหรือช่อชุก	10. ช้างโอบหรือจ้งโอบ	17. ชิงหรือช่อชิง
4. สามรวง	11. นางนาค	18. ขึ้นดินหรือผืนดิน
5. หัวนา	12. ฉะยิง	19. ลูกขาว
6. บุษราคัม	13. โป๊ะหอม	
7. ช่อตานี	14. ลูกเขย	

ข้าวเหนียว 3 พันธุ์

1. ล้างน้ำ	2. ข้าวเหนียวแดง	3. ข้าวเหนียวดำ

สำรวจและเก็บข้อมูลจากการเก็บตัวอย่างลักษณะประจำพันธุ์ของข้าวที่สำรวจพบมาทำการตรวจวัดลักษณะประจำพันธุ์ตามหลักวิชาการ จากนั้นส่งข้อมูลพันธุ์ข้าวที่ได้ศึกษาให้ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุงทำการเปรียบเทียบกับฐานข้อมูลข้าวของศูนย์วิจัยฯ พบว่าตรงกับฐานข้อมูล 16 พันธุ์ ได้แก่

1. ช่อสูง (Chaw Lung)	7. น้ำค้าง (Nam Kahng)	12. ขึ้นดินหรือผืนดิน
(Feun Den)
2. ลูกเขย (Look Khuey)	8. ลูกดำ (Look Dam)	
3. เล็บนก (Lab Nok)	9. หัวนา(Hua Nah)	13. หอมจัน (Hawm Jan)
4. นางนาค (Nahng Nahk)	10. หอม (Hawm)	14. ช่อนาง (Chaw Nahng)
5. ลูกปลา (Look Plah)	11. เข็มทอง (Khem Tawng)	15. ดอกพร้าว (Dawk Prao)
6. ลูกขาว (Look Khao)		16. หมออรุณ (Maw Arun)

สำหรับอีก 23 พันธุ์จะทำการศึกษาต่อไป พันธุ์ข้าวที่เลือกปลูกในแต่ละพื้นที่ แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมและความต้องการของเกษตรกร ผลผลิตข้าวพันธุ์เดียวกันในแต่ละท้องที่แตกต่างไปตามสภาพความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ผลผลิตส่วนใหญ่สำหรับบริโภคภายในครัวเรือน พันธุ์ข้าวที่ปลูกเพื่อจำหน่ายมี 3 สายพันธุ์ ได้แก่ หอมจัน ลูกปลา เขียว

ผู้สนใจสามารถติดต่อขอรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ คุณศักดิ์ดา โสโต ศูนย์วิจัยระบบเกษตรทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โทร. 074-286-222, 074-219-092

E-mail : sakda.c@psu.ac.th